

Libor Musil (ed.): Vývoj sociálního státu v Evropě

Brno, Doplněk 1996, 258 s.

S finanční podporou Vzdělávací nadace Jana Husa v Brně vyšla v nakladatelství Doplněk čítanka z historie moderní evropské sociální politiky, kterou připravil Libor Musil.

Tato publikace v historicky široce pojatém pohledu na typologii sociálního státu tří výrazných sociálně politických koncepcí uvádí informace, které zájemci o danou problematiku u nás v češtině nenacházeli.

Dle editora sleduje čítanka dvojí cíl: „dokumentovat hypotézu o kontinuitě tradic národních sociálních politik a poskytnout českému čtenáři podrobnější informaci o vývoji typologicky nejvýraznějších a často diskutovaných soustav sociální politiky vybraných evropských států – Německa, Británie a Švédska“ (s. 7).

Kniha je členěna do čtyř kapitol a řady menších podkapitol, které tvoří výběr z anglických textů.

První kapitola *Typologie sociálního státu*, „welfare mix“ a *kontinuita tradic* Libora Musila obsahuje tři podkapitoly. V první, „Welfare mix“ a „welfare eklekticismus“, uvádí mýtus státu jako rozhodující záruky všeobecného blahobytu občanů, který byl vnímán jak ze strany občanů, tak ze strany vědy. Nově vznikající fiskální problémy počátku 70. let si však vynutily hledat řešení – buď změny v přerozdělování, nebo tzv. „welfare mix“ – organizování a poskytování sociálních služeb různými institucemi, neboli pluralita zdrojů a subjektů sociálního zabezpečení, které si nekonkurují, ale doplňují se. Následuje podkapitola věnující se typologii sociálního státu G. Esping-Andersena – sociálně demokratického, liberálního a konzervativně korporativního. Autor zde uvádí také J. J. De Dekena a jeho tzv. „leninský režim“ sociálního státu, který uplatnil princip občanské solidarity, ale pouze na zaměstnance státu, a dále S. Leibfrieda, který kromě tří zmínovaných modelů uvádí ještě model zemí „Latinského pobřeží“ – Portugalska, Španělska, Itálie a Řecka. Tato část poskytuje souhrnně základní informace o typologii sociálních států, které jsou později rozebírány. V poslední části první kapitoly *Výzva budoucnosti* se Libor

Musil věnuje krizi sociálního státu, sociálním změnám ve společnosti, změnám podmínek ve fungování sociálních států.

Další tři kapitoly, které jsou věnované sociální politice Německa, Británie a Švédska, jsou členěny do menších kapitol věnovaných vždy určitému období vývoje sociální politiky té které země. Při čtení jednotlivých kapitol je dobře patrná snaha Libora Musila upozornit na historické a společenské souvislosti i na kulturní tradice jednotlivých zemí, na jejich národní zvyklosti, které měly podíl na formování rozdílných směrů sociálních politik s ohledem na vytyčené cíle. V úvodní části všech tří kapitol je stručně uvedeno, čemu se jednotlivé části věnují a kdo je autorem.

V druhé části *Německo – stát jako garant sociálního statusu*, v první podkapitole popisuje G. V. Rimlinger vývoj poměrů v německé společnosti 2. poloviny 19. století, charakterizuje politické a ideologické klima dané doby a uvádí reakce vlády a konzervativního pruského dvora na vývoj situace.

V druhé podkapitole G. A. Ritter sleduje motivy, které vedly Bismarcka a další vlivné subjekty německé politiky 80. let 19. století k iniciaci uzákonění statusově diferencovaného úrazového, nemocenského a starobního pojištění. Pro obě tyto kapitoly je charakteristické, že sociální, hospodářské a zejména politické poměry měly velký význam na formování sociální politiky Německa a ukazují úlohu Bismarcka. „Bismarck ve svých reformách sociálního pojištění neviděl jen způsob, jak potlačit hrozby ze strany socialistů a vyřešit konkrétní sociální problémy. Dalším jeho účelem bylo upevnit jeho vlastní vratkou pozici v německém parlamentu a zároveň vyřešit problém související s prosazením jeho fiskálních reforem zacílených na posílení německého hospodářství a konstituční monarchie“ (s. 47-48).

Podkapitola 2.3 od Christy Altenstetterové popisuje vývoj úprav, kterými programy zdravotního, úrazového a sociálního pojištění prošly během celého století (1883-1985), a pojištění proti nezaměstnanosti, k jehož uzákonění došlo až v roce 1927. Za velmi dobré pokládám rozebrání jednotlivých druhů pojištění zvlášť.

V podkapitole *Krise německého pojištění proti nezaměstnanosti v letech 1928-29 a její*

politické dozvuky popisuje B. Weisbrod vznik a vývoj zákona o pojištění proti nezaměstnanosti v období výmarské republiky. V čítance uvedeno až příliš podrobně.

V páté podkapitole *Reformy sociálního zabezpečení v poválečném Německu* G. V. Rimlinger rozebírá, jak se do poválečné obnovy statusově diferencovaného systému pojištění a do jeho úprav v 50. a 60. letech promítala společná stanoviska, vzájemné neshody a kompromisy dvou dominantních německých politických stran CDU a SPD. Větší část této podkapitoly je věnována hlavně důchodovému zabezpečení – jeho cíli, finančním nárokům i finančnímu plnění. Kapitola obsahuje také výčet více méně obecných shod ve většině základních otázek obou stran. Ostatním sociálním pojištěním je věnována jen kratší část se základními údaji.

Podkapitola „*Sozialstaat*“ ve *Spolkové republice Německo – povaha trvající krize a potenciál informací* W. Zapfa obsahuje reakce na změny v 70. a 80. letech, zejména šok z růstu cen ropy, změny odvětvové struktury hospodářství, expanze vzdělání, vývoj věkové struktury populace, trvalá a rozsáhlá nezaměstnanost.

Sedmá podkapitola *Německý sociální stát: krize konzervativního režimu* z pera M. Wilsona přibližuje problémy provázející konfrontaci západoněmeckého modelu sociální politiky s východoněmeckou společností. Za užitečné považují srovnávání s jinými zeměmi. Poslední část podkapitoly se věnuje budoucnosti německého sociálního systému.

Třetí kapitola *Británie – stát jako garant minimálního standardu* se skládá z devíti podkapitol. V první a druhé podkapitole – *Nástup merkantilismu* a *Reforma chudinského zákona v roce 1834* se S. Mencher věnuje problematice v chudinské péči, a to nejdříve ovlivněné merkantilistickou ekonomickou doktrínou a následně její reformě v roce 1834. Na začátku druhé podkapitoly chybí pár slov, snad jeden řádek, způsobené pravděpodobně tiskařskou chybou.

Ve třetí podkapitole popisuje K. Jones okolnosti, které vedly k vývoji britského sociálního zákonodárství počátku dvacátého století a ke schválení zákona o národním pojištění v roce 1911, které vstoupilo v platnost

roku 1912 a týkalo se pojištění proti nezaměstnanosti a zdravotního pojištění.

V podkapitole 3.4 se P. Thane věnuje reakci meziválečných britských vlád na velmi dlouhé období vysoké nezaměstnanosti mezi světovými válkami se snahou udržet politickou stabilitu a neporušit zásadu, že nejchudší soběstačný na tom musí být lépe než ti, kdo jsou závislí na sociálním zabezpečení.

V páté podkapitole *Politika národního minimálního příjmu: Koalice chudinského zákona v poválečné Británii* se M. Lund zabývá důsledky univerzalistické sociální politiky, zavedené po druhé světové válce (zahrnovala také principy existenčního minima a znevýhodňování závislých) pro efektivnost sociálních výdajů v padesátých, šedesátých a sedmdesátých letech. V této části jsou popsány také W. H. Beveridgovy snahy a opatření. Stavěl na principu, „podle kterého je všestranné sociální zabezpečení neodmyslitelnou součástí práv každého občana industrializované demokratické společnosti, a jehož zajištění by tudíž mělo být věcí státu“ (s. 162).

V šesté podkapitole *Sociální zabezpečení: Řešení, nebo problém?* srovnávají N. Barr a F. Coulter britskou sociální politiku v letech 1974-1979 a v období 1979-1988. První období lze charakterizovat jako dobu inovace a rozvoje systému dávek v hotovosti, druhé spíše obdobím konsolidace než novátorství.

V podkapitole *Sociální zabezpečení ve Spojeném království – 80. léta* popisuje J. Bradshaw politiku konzervativců osmdesátých let a nahlíží do budoucnosti, zejména na procesy, které budou mít vliv na další formování sociální politiky.

Osmá podkapitola *Kvazi-trhy a sociální politika* J. LeGranda a W. Barletta se věnuje principu tzv. „kvazi-trhu“ – možnosti oddělení poskytovatele sociálních služeb dosud monopolně vykonávaných státem a plátce za tyto služby. V letech 1988 a 1989 vláda začala zavádět kvazitržní vztahy do oblasti školství, zdravotnictví, bytové politiky a dalších. Všechny reformy představovaly decentralizaci rozhodování a většina z nich také zavedení konkurence do systému poskytování služeb (s. 191). Škoda, že nejsou kromě vysvětlení principu a příkladů uvedeny i jeho důsledky.